

SXEDIO.90H

15.5.1939: ΑΡΧΙΖΕΙ Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΠΑΦΟΥ ΛΕΟΝΤΙΟΥ

Η δίκη του Τοποτηρητή του Αρχιεπισκοπικού θρόνου Μητροπολίτη Λεόντιου άρχισε στις **15 Μαΐου 1939** στη Λεμεσό. Κράτησε τρεις ημέρες και ήταν το κυριότερο πολιτικό γεγονός που συγκλόνηζε την Κύπρο την περίοδο αυτή. Εγράψε σχετικά η εφημερίδα της Λευκωσίας "Ελευθερία":

" Από ενωρίς την πρωίαν της σήμερον μεγάλα πλήθη κατέκλυσαν τας προς το Δικαστήριον αγωγσας οδούς διά να παρακολουθήσουν την δίκην του ο σεβασμ. Μητροπολίτου Πάφου και Τοποτηρητού του Αρχιεπισκοπικού Θρόνου κ. Λεοντίου.

Ομάδες μαθητών και μαθητριών των ανωτέρων εκπαιδευτηρίων Λεμεσού εγκατέλειψαν τας τάξεις των επί τη σημερινή δίκη του Τοποτηρητού. Εγκατέλειψαν επίσης τας τάξεις των μαθήτριάι της σχολής Καλογραιών, μερικοί δε εξ αυτών κατόρθωσαν να εξασφαλίσουν θέσεις εν τη αιθούση του δικαστηρίου.

Πολλά καταστήματα και καφενεία έκλεισαν τας πύλας των.

Περί την **9ην** π.μ. ώραν ακριβώς η αυτού Πανιερότης εθεάθη εξερχομένη της Μητροπόλεως Κιτίου και συνοδευόμενη υπό διακοσίων περίπου κληρικών υπό τα χειροκροτήματα και τας ζητωκραυγάς ολοκλήρου του πλήθους.

Η αίθουσα του δικαστηρίου ήτο ασφυκτικώς πλήρης.

Οι παρακολουθήσαντες την δίκην αξιωματούχοι της Εκκλησίας είναι οι ακόλουθοι:

Αρχιμανδρίται: Ιάκωβος της Μητρόπολης Κυρηναίας, Γεννάδιος της Μητροπόλεως Πάφου και Μακάριος της Μητροπόλεως Κιτίου, Εξαρχοι Ιερώνυμος Αρχιεπίσκοπος και Νικόδημος Κιτίου, Ηγούμενοι Μαχαιρά Γρηγόριος, Σταυροβουνίου Βαρνάβας και Χρυσorroϊατίσσης Κύριλλος, Ιεροκήρυκες Φρίξος

Κουμίδης Αρχιεπισκοπής και Κυπριανός Κυριακίδης. Επίσης ιερείς και διάκονοι κατήλθον εξ όλης της νήσου.

Δικηγόροι του εναγομένου παρέστησαν οι κ.κ. Κρ. Τορναρίτης, Αλ. Ζήνων, Σωτήρ. Μαρκίδης, Φ. Κυριακίδης, Σάββας Χρίστης, Ανδρέας Γαβριηλίδης, Γ. Βασιλειάδης, Βίας Μαρκίδης και Χρ. Γαλατόπουλος.

Χρέη διερμηνέων εκτελούν οι κ.κ. Μαυρομμάτης και Ριφάτ. Ο σεβασμ. Μητροπολίτης καταλαμβάνει θέσιν εις το εδώλιον του κατηγορουμένου περιστοιχιζόμενος υπό ανωτέρων κληρικών.

Εκ μέρους της κατηγορίας παρέστη ο βοηθός διοικητής της της Αστυνομίας κ. Ασμουρ. Η συνεδρία του Δικαστηρίου άρχεται περί την **9.10** π.μ. ώραν, άμα τη αφίξει του Προέδρου κ. Γουίλκινσον.

Προτού ο κ. Ασμουρ κάμη εισαγωγήν της υποθέσεως, η υπεράσπιση διά του κ. Κρ. Τορναρίτη, εζήτησε την άδειαν να εγείρη προδικαστικάς τινάς ενστάσεις, σχετικώς με την κατά πόσον ετηρήθησαν αι διατάξεις του Νόμου **30** του **1935** επί τη βάσει του οποίου εκλήθη ο εγκαλούμενος Τοποτηρητής.

Εγείρεται μακρά συζήτησις κατά την οποίαν η υπεράσπισις επεκαλέσθη αποφάσεις Αγγλικών δικαστηρίων προς υποστήριξιν του ότι η ένορκος δήλωσις του κ. Ασμουρ, δυνάμει της οποίας εξεδόθη η προς τον Μητροπολίτην κλήσις δεν απετέλει νομικήν μαρτυρία, εφ' όσον ο δώσας την ένορκον δήλωσιν δεν εγνώριζεν εξ ιδίας αντιλήψεως τα γεγονότα τα οποία κατέθετε.

Διαρκούσης της προδικαστικής συζητήσεως ο Πρόεδρος διέταξε να δοθή κάθισμα εις εις τον σεβ. Τοποτηρητήν.

Εις τους ισχυρισμούς της υπερασπίσεως απήντησεν εκ μέρους της κατηγορίας ο κ. Αμσουρ κατόπιν δε τούτου ο Πρόεδρος του δικαστηρίου απεφάνθη ότι το κλητήριον ηδύνατο να εκδοθή επί τη βάσει απλής ενόρκου πληροφορίας και επομένως η υπόθεσις δύναται να προχωρήση προς εξέτασιν των μαρτύρων της κατηγορίας, κατόπιν των οποίων θα

κριθή εάν κατά πόσον συντρέχει περίπτωσης εφαρμογής των σχετικών διατάξεων του Νόμου περί προλήψεως εγκλημάτων, επί τη βάσει του οποίου εξεδόθη το κλητήριο.

Ο Πρόεδρος κ. Γουίλκινσον εκάλεσε τότε τον κ. Ασμουρ, οποίος έκαμεν εισήγησιν της υποθέσεως ως εξής:

Υπέβαλα την παρούσαν αίτησιν εκ μέρους της αστυνομίας επί τη βάσει του Νόμου **30** του **1935** και εξαιτούμαι, όπως εκδοθή διάταγμα εναντίον του Λεοντίου Σάββα, Επισκόπου Πάφου, ο οποίος είναι ιθαγενής κύπριος και άγγλος υπήκοος. Ενορκος κατάθεσις κατετέθη και υπάρχει επισυνημμένον δελτίον των πράξεων και της επιμόνου συμπεριφοράς του εγκαλουμένου. Αντίγραφον του κατηγορητηρίου επεδόθη την **1ην Μαΐου 1939**.

Υποβάλλω ότι η θέσις την οποίαν κατέχει ούτος ως θρησκευτικός αρχηγός και το παρελθόν του, καθώς και αι λέξεις και φράσεις του, αι οποίαι αναφέρονται εις το επισυνημμένον δελτίον, φανερώνουν ότι ο σκοπός του είναι η διατάραξις της ησυχίας του τόπου. Σκοπός του είναι να διαφθείρη την νεολαίαν.

Εις το σημείον αυτό ο Σεβ. Τοποτηρητής διαμαρτύρεται λέγων: "Είναι ντροπή να λέγη ότι διαφθείρω την νεότητα". Δημιουργείται ζήτημα εκ μέρους της υπερασπίσεως.

Ο εκ των συνηγόρων κ. Αλ. Ζήνων εισηγείται εις το δικαστήριο, όπως ο κ. Ασμουρ, μη μεταχειρίζεται εκφράσεις τοιαύτας, αι οποίαι θίγουν και την Εκκλησίαν και τον Ελληνικόν λαόν της Κύπρου.

Ο κ. Ασμουρ εδήλωσεν ότι δεν είχε πρόθεσιν να θίξη καθ' οιονδήποτε τρόπον των εγκαλουμένων και την Εκκλησίαν.

Συνεχίζων ο κ. Ασμουρ λέγει ότι ο Τοποτηρητής νομίζει ότι η Κυβέρνησις της Αποικίας καταδιώκει την Εκκλησίαν της Κύπρου και ότι η κυριαρχία της Αποικίας αυτής είναι άλλη παρά Αγγλική. Ο εγκαλουμένος- λέγει-ισχυρίζεται ότι αντιπροσωπεύει τους κατοίκους της Κύπρου και ότι

διακαιούται να ενδιαφέρεται διά την ευτυχίαν και την ευημερίαν του τόπου.

Υποβάλλω ότι όσα ελέχθησαν εις την Λάρνακα από πρόσωπον, το οποίον κατέχει μίαν τοιαύτην θέσιν, είναι αρκετά διά να επηρεάσουν την νεολαία και τας διαφόρους τάξεις των υπηκόων.

Θα παρουσιάσω μαρτυρίαν, ότι την **15/11/1932** κατεδικασθη υπό του Κακουργιοδικείου Λεμεσού διά πράξεις στασιαστικές, ότι ο εγκαλούμενος έδωσεν εις το δικατήριον έγγραφον, εις το οποίον λέγει ότι αναλαμβάνει εις το μέλλον την υποχρέωσιν να απέχη από του να κάμη οιανδήποτε ομιλίαν, ή κηρύξη ή να κάμη οιανδήποτε άλλην πράξιν ή οποία δύναται να προκαλέση μείωσιν της αφοσιώσεως ή του σεβασμού προς την Κυβέρνησιν της Κύπρου ή να μεταχειριθή λέξεις ή έγγραφα με σκοπόν να επιφέρη μεταβολήν εις την επί της Κύπρου κυριαρχίαν. Το έγγραφον τούτο ήτο άνευ όρων.

Εις το σημείον τούτο ο Τοποτηρητής διέκοψε παρατηρήσας: Ητο διά τρία έτη.

ΑΣΜΟΥΡ: Κατά τον αυτόν χρόνον ο εγκαλούμενος υπέγραψε έγγραφον, αναλαβών δι' αυτού να δείξη καλήν συμπεριφοράν διά τρία έτη.

Την **20/4/38** ο κατηγορούμενος διετάχθη να περιορισθή εντός των δημοτικών ορών Πάφου, δι' εν έτος. Το διάταγμα εξεδόθη κατόπιν της επιμονής αυτού εις αντιβρετανικήν προπαγάνδαν και αντιβρετανικάς πράξεις. Εδόθη εις αυτόν φιλική συμβουλή υπό του Προέδρου του Επαρχιακού δικαστηρίου και λυπούμαι να είπω, ότι ο εγκαλούμενος την ηγνόησε.

Φαίνεται ακόμη ότι ο εγκαλούμενος ελησμόνησεν ότι είναι βρετανός υπήκοος, και ότι ως τοιούτος οφείλει υπακοήν εις την Α. Μ. τον Βασιλέα και ότι η υπακοή προς τον βασιλέα οφείλεται από του μικροτέρου μέχρι του ανωτάτου.

Εις το σημείον τούτο η διαδικασία διακόπτεται επί τινά λεπτά, διά να δηλώσει η υπεράσπισις, εάν παραδέχεται τα εν τω δελίω αναφερόμενα ή ποία εξ

αυτών παραδέχεται.

Κατά την **11.30** π.μ. ώραν, επαναληφθείσης της συνεδρίας, η υπεράσπισις δηλοί διά του κ. Τορναρίτη, ότι ο εγκαλούμενος επιθυμεί να ακουσθή μαρτυρία διά την όλην υπόθεσιν, διότι μόνον τοιουτοτρόπως θα είναι δυνατόν το δικαστήριον να μορφώση σαφή ιδέαν περί του τρόπου, καθ' ον ελέχθησαν και υπό τας περιστάσεις υφ' ας ελέχθησαν όσα ελέχθησαν υπό του Σ. Μητροπολίτου.

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ: Πρώτος μάρτυς καλείται ο κ. Κ. Γιαννάκης αστυνομικός, ο οποίος καταθέτει ότι κατά τον παρελθόντα Απρίλιον συνώδευσε τον κ. Σέλλις εις την Αρχιεπισκοπήν και ερευνήσαντες εις εν από τα γραφεία, ανεύρον μίαν επιστολήν, την οποίαν και καταθέτει.

Εις την κατατεθεισαν επιστολήν, η οποία φέρει ημερομηνίαν **22 Μαΐου 1938** ο Σεβασμ. Τοποτηρητής απευθυνόμενος εκ Πάφου προς τον Πανος. Αρχιμανδρίτην Κιτίου κ. Μακάριον Μαχαιριώτην, γράφει μεταξύ άλλων τα εξής:

"Εν ονόματι της εκκλησίας και της πατρίδος, των εν διωγμώ ευρισκομένων, εντέλλομαι διά της Πανοσιολογιότητος σου, ως αντιπροσώπου μου, παντί τω Ιερώ κλήρω και τοις Εκκλησιαστικοίς Επιτρόποις Κιτίου και νέας πόλεως Λεμεσού, ίνα τηρήσωσι βαρύ πένθος και απαγορεύω πάσαν εκδήλωσιν χαράς οιασδήποτε εν τοις Ιεροίς των Ορθοδόξων ναοίς έστω και δοξολογίαν επί τοις γενεθλίοις Βασιλέων και ταύτα επί εκκλησιαστικαίς ποιναίς ταις προσηκούσαις διά τους παραβάτας Κληρικούς και Λαϊκούς. Απαγορεύω οιονδήποτε εορτάσιμον διακόσμησιν ιερών ναών δι' οινδήποτε σημαίων, ή πολιτικών εμβλημάτων, εφ' όσον η ημετέρα εκκλησία δεν αφήεται ελευθέρα να τηρήση τας παραδόσεις αυτής, ως Ελληνική Κυπριακή Εκκλησία, άτινας ετήρησεν επί έξ σχεδόν δικαετηρίδας της Αγγλικής κατοχής της Κύπρου, Και εν γένει πληροφορώ, ότι πάσαν παρέμβασιν των ανωτέρω εντολών θα θεωρήσω ως ιερόσυλον παράβασιν του ιερού ημών πένθους, όπερ

καθηκόντως κλήρος και λαός άγομεν επί τω διωγμώ της εκκλησίας και Γένους εν Κύπρω.

Αύτη η Πολιτεία αρμόζει εις ημάς προ πάντων μετά τους πολιτικούς νόμους **33,34** και **35** του **1937** και μετά το περιεχόμενον της δίκης της **20** Απριλίου **1938**. Οφείλομεν ν' αφήσωμεν εις τον εκλεγησόμενον Αρχιεπίσκοπον ημών το έδαφος καθαρόν να έλθη εις διαπραγματεύσεις και επιτύχη τη διατήρησιν των δικαίων και των προνομίων υμών, άτινα κέκτηνται και ενεργούσι και αι λοιπαί Ελληνικαί Εκκλησiai της Ανατολής υπό αλλοεθνείς πολιτικές Κυβερνήσεις.

ΓΑΛΑΤΟΠΟΥΛΟΣ (συνήγορος): Πόσοι αστυνομικοί έλαβον μέρος εις την εν λόγω έρευναν;

MARTYS: Ημεθα όλοι **12** αστυνομικοί, καθώς και ο κ. Σέλλις και ο κ. Σάββας Παύλου.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Αν δεν απατώμαι, έγινε εν εξαντλητική έρευνα εις όλα τα δωμάτια και εις όλα τα μέρη τα περικλειόμενα εν τη Αρχιεπισκοπή.

MARTYS: Μάλιστα.

ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΗΣ: Εγινεν έρευνα και εις το σκευοφυλάκιον.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ (προς μάρτυρα): Εκαμαν έρευναν και εις το σκευοφυλάκον της Αρχιεπισκοπής όπου φυλάττονται τα ιερά άμφια και τα σκεύη της Εκκλησίας;

MARTYS: Δεν γνωρίζω.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Τίνος νομίζετε ότι είναι το γραφείον εις το οποίον ευρέθη η επιστολή;

MARTYS: Είναι του Τάκη Αγαπίου, υπαλλήλου της Αρχιεπισκοπής. Ο Τάκης ήτο παρών, μόνος όταν έγινε η έρευνα εις το γραφείον του. Ο Εξαρχος δεν ήτο παρών. Ο Τοποτηρητής ήτο εις Πάφον. Δεν γνωρίζω, εάν ο Τοποτηρητής εζητήσε προτού γίνη η έρευνα εις την Αρχιεπισκοπήν. Το γράμμα το βρήκα μέσα σ' ένα ερμαράκι, εντός του οποίου φυλάσσεται σωρεία εγγράφων (του παρουσιάζουν το γράμμα που κατεσχέθη).

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Είθε Ελλην, διαβάζετε ελληνικά;

MARTYS: Είμαι Ελλην και ξεύρω να διαβάσω Ελληνικά. (Ζητείται από τον μάρτυρα η ανάγνωσις του

εγγράφου).

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Δεν υπάρχει ανάγκη να αναγνωσθή. Δεν μπορούμε να χάνωμεν τον καιρόν μας. Μήπως είναι ο μάρτυς που θα μας πη αν είναι καλή ή μετάφρασις ή όχι;

ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΣΑΒΒΑ ΠΑΥΛΟΥ: Δεύτερος μάρτυς καλείται ο Υπαστυνόμος κ. Σάββας Παύλου, ο οποίος καταθέτει ότι γνωρίζει τον κατηγορούμενον και ότι η κατασχεθεΐσα επιστολή φέρει την υπογραφήν του.

ΓΑΛΑΤΟΠΟΥΛΟΣ: Ο Μητροπολίτης Πάφου είναι και Τοποτηρητής του Αρχιεπισκοπικού θρόνου;

ΜΑΡΤΥΣ: Ναι.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Και γνωρίζετε ότι από της ημέρας του θανάτου του Αρχιεπισκόπου, ο Τοποτηρητής διεκδικεί εθναρχίαν του ελληνικού πληθυσμού αυτής της νήσου;

ΜΑΡΤΥΣ: Δεν γνωρίζω.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Ησθο παρών, όταν κατεσχέθη η επιστολή;

ΜΑΡΤΥΣ: Οχι. Είμαι μεταξύ των διευθυνόντων την έρευναν εις την Αρχιεπισκοπήν. Αυτήν την επιστολήν την είδα και άλλην φοράν. Την εδιάβασα εις το γραφείον μου.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Θα ήθελα να διαβάσετε αυτό το γράμμα εις το δικαστήριον, διά να σας υποβαλω μίαν ερώτησιν.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Δεν επιτρέπω την ανάγνωσιν της επιστολής.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Είχατε διάταγμα ερεύνης διά την Αρχιεπισκοπήν;

ΜΑΡΤΥΣ: Δεν είχαμε.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Είσθε ένας έμπειρος άνδρας της Αστυνομίας. Δεν ξεύρετε ότι διά να εκτελεσθή μία έρευνα επιβάλλεται να είναι παρών ο ιδιοκτήτης ή ο υπεύθυνος του οικήματος;

ΜΑΡΤΥΣ: Μάλιστα. Αυτή είναι η τακτική μας, πάντοτε.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Ηρωτήσατε λοιπόν, που ήτο ο

υπεύθυνος Τοποτηρητής την ώραν της ερεύνης;

MARTYΣ: Υπήρχε το αντιπροσωπεύον πρόσωπον. Ητο ο Εξαρχος Ιερώνυμος. Δεν τον ηρώτησα που ητο ο Τοποτηρητής.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Δεν είναι αληθές ότι ο Άγιος Εξαρχος σας ετόνισεν ότι πρέπει να είναι παρών ο Τοποτηρητής;

MARTYΣ: Αυτό πρώτην φοράν από σας το ακούω.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Ηρωτήσατε τον Εξαρχον εάν είχε δικαίωμα να σας επιτρέψη διά να εισέλθετε εις το σκευοφυλάκιον, το οποίον είναι αδύνατον;

MARTYΣ: Δεν ηρωτήσαμεν.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Γνωρίζετε ότι κανείς δεν δύναται να εισέλθη εις το ιερόν Σκευοφυλάκιον δίχως την άδειαν του Αρχιεπισκόπου και ότι κανείς δεν εισήλθε μέχρι σήμερον;

MARTYΣ: Δεν γνωρίζω.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Το ζήτημα τούτο είναι άσχετον με την παρούσαν υπόθεσιν. Και αυτό μπορεί μόνον να είναι μία απαίτησις οιουδήποτε περί επεμβάσεως. Η επιστολή αυτή εγράφη και εδημοσιεύθη. Αυτό με ενδιαφέρει.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Σας ερωτώ, κ. Σάββα, εάν ως Ελλην Χριστιανός Ορθόδοξος, ως μέλος ανήκον εις την Ελληνικήν Ορθόδοξον Εκκλησίαν, γνωρίζετε, ότι δεν έχετε κανένα δικαίωμα να εισέλθητε εις το ιερόν σκευοφυλάκιον;

MARTYΣ: Ενεργώ...

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Σας παρακαλώ. Το Δικαστήριον επιμένει καθαράν απάντησιν.

MARTYΣ: Πρέπει να απαντήσω όπως θέλω. Δεν είδα κανένα νόμον να με εμποδίζει να εισέλθω όταν ερευνώ μίαν ποινικήν υπόθεσιν.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ: Δεν επιμένω εις αυτό, διότι αντιλαμβάνομαι την θέσιν σας. Εν πάση περιπτώσει δεν βρήκατε τίποτε άλλο το ενοχοποιητικόν;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Η ερώτησις είναι άσχετος με την υπόθεσιν.

Η δίκη μόλις είχε αρχίσει. Και η κατηγορούσα αρχή είχε πολλά να παραθέσει ακόμη.